

cies was radiocarbon dated. The depression with humic layers was dated to 2600–2500 cal BC.

Plot 2 was investigated in the eastern part of the settlement. There a 2.2 m long profile was uncovered and almost 1 m long soil sample collected for micro morphological analysis. In addition 3 soil samples (20 l each) were sieved and floatation method used to collect any finds and small macro remains. Pottery attributed to Rzucewo (Pamarių) tradition was found and a lot of charcoals. In total 647 fragments of charcoal was analyzed and their wood taxa determined. Also a considerable amount of freshwater fish bones was retrieved from flotation samples.

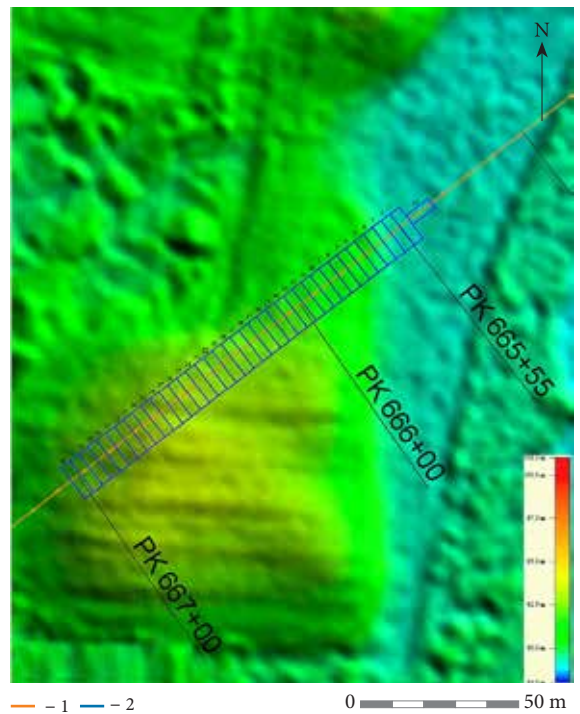
Tomas Rimkus, Rokas Kraniauskas, Ieva Masiulienė, Vilius Memgaudis, Elena Pranckėnaitė, Juras Rutavičius

Vilūnų senovės gyvenvietės IV rytinė dalis

2020 m. balandį–liepą KU BRIAI vykdė detaliuosius tyrimus Vilūnų senovės gyvenvietės IV R dalyje, LLDJ statybos vietoje, tarp piktetų 665+40 ir 667+02. Gyvenvietės V dalį tyrė LII mokslininkai (žr. p. 34–38). Gyvenvietė lokalizuojama Lapainios upės slėnyje, ant tarp šlapynių supamos kalvelės, kuri praeityje galėjo būti sala buvusioje Kalvių ežero V dalyje (1 pav.). Šiuo metu kalvelė intensyviai ariama, jos paviršiuje randama daug titnago skaldos ir dirbinių. KU BRIAI tyrimų ruože fiksuotas tarp H_{abs} 89,03–93,53 m.

Vilūnų senovės gyvenvietė IV iki šiol detalčiau netirta. Ją 2015 m. aptiko R. Vengalis ir G. Piličiauskas, ariamo lauko paviršiuje surinkę titnago radinių ir preliminariai datavę juos fina-

liniu paleolitu ir mezolitu (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 462–463). Tais pačiais metais D. Kontrimas čia ištyrė 13 1x1 m dydžio šurftų (iš viso 13 m²). Fiksuotas ūkinės veiklos apardytas sluoksnis su titnago radiniais, kurie taip pat datuoti paleolito pabaiga (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 44–47). Vilūnuose žinomos dar 4 senovės gyvenvietės: Vilūnų I (UK 22107) ir II, identifikuotos A. Girininko (*ATL 1994 ir 1995 metais*, 1996, p. 292–293, 295–296). Vilūnų III senovės gyvenvietę Melnyčėlės upelio dešiniajame krante 1998 m. identifiko E. Šatavičius. Ji datuota

1 pav. Archeologinių tyrimų situacinis planas Vilūnų senovės gyvenvietės IV R dalyje: 1 – dujotiekio ašis; 2 – KU ištirtos perkastos. R. Kraniausko brėž.

Fig. 1. Situation plan of excavation in the eastern part of Vilūnai 4 settlement: 1 – axis of the pipeline; 2 – investigated areas by KU.

mezolitu ir VI–XV a. (Šatavičius E., *Ankstyvosios priešistorės objektų tyrimai Kalvių apyžėryje*, AL, 2014, t. 15, p. 12–13), o Vilūnų senovės gyvenvietė V surasta ir detaliau tyrinėta 2020 m. prieš LLDJ statybos darbus (žr. p. 34–38).

2020 m. archeologiniai tyrimai Vilūnų senovės gyvenvietėje IV atlikti jos R dalyje orientavus perkasas palei dujotiekio ašį, 162 m ilgio atkarpoje tarp kalvelės papėdės (H_{abs} 89,03 m) ir jos viršaus (H_{abs} 93,53 m). Iš viso ištirtos 38 14x4 m dydžio ir 1 10x4 m dydžio perkasa, bendras 2168 m² plotas. Kalvelė ariama, jos papėdėje yra šienaujama pieva. Perkasose 1–2 fiksuoti 20–40 cm storio velėnos sluoksniai, giliau buvo iki 10–40 cm storio tamsiai pilkos durpės ir durpės su mediena (rąstais, šakomis ir pagaliais, kurių dalis su šiuolaikiniais pjūklams būdingomis pjaustymo žymėmis) sluoksniai. Perkasoje 2 aukštesniame durpės sluoksnyje medienos buvo kur kas mažiau. Giliau sekė rusvos spalvos 15–20 cm storio sapropelio

2 pav. Ežerinės nuosėdos ištyrus perkasą 1.
T. Rimkaus nuotr.

Fig. 2. Former lake deposits after investigation of trench 1.

sluoksniai, po kuriais sapropelį keitė tamsiai pilkesnis, iki 25–30 cm storio. Šiame sluoksnyje taip pat pasitaikė 4–7 cm storio gelsvo smėlio intarpų, matyt, rodančių buvusio vandens baseino priekrantės skalavimą. Po šio sapropelio sluoksniu sekė iki 10–15 cm storio sapropelingo sluoksniu su mineralais ir smulkiomis rieduliais sluoksnis, kuriame aptikta archeologinių radinių. Giliau fiksuotas įžemis – ežerinės karbonatinės nuosėdos (2 pav.). Ant šio pagrindo visame tyrimų plote aptikta įvairaus dydžio riedulių, nesudarančių konkrečios konstrukcijos, kurių būtų galima vertinti kaip archeologinį objektą. Perkasose 1 ir 2 fiksuoti 85–115 cm storio ežerinių nuosėdų sluoksniai nuo žemės paviršiaus. Šiose perkasose aptikti storesni šių nuosėdų sluoksniai. Perkasos 3 Š dalyje po 20–25 cm storio velėna ir 8–10 cm storio tamsiai pilka durpe fiksuotas įžemis – gelsvo priemolio sluoksnis, perkasos ŠR ir PR dalyse aptiktas buvusio vandens baseino perėjimas į priekrantę. Po 10–15 cm storio velėna fiksuota 25–30 cm storio tamsiai pilka durpė, po ja aptiktas iki 5–7 cm storio gelsvo smėlio tarp sluoksnis. Po šiuo sluoksniu fiksuotas iki 30 cm storio

tamsiai pilkas smėlis su smulkia organika (augalų šaknimis, smulkiais medžių fragmentais), kur rastas vienas kitas archeologinis radinys. Giliau fiksuotos ežerinės karbonatinės nuosėdos – įžemis, tačiau reljefui kylant ŠV ir PV kryptimis, t. y. link perkastos 4, įžemį keičia gelsvas priemolis.

Perkasoje 1 fiksuota archeologinių radinių koncentracija tęsėsi ŠR kryptimi, todėl buvo iširta papildoma *perkasa*, pavadinta *1A*. Čia aptikta daug storesnių buvusio vandens baseino nuosėdų. Velėną sudarė iki 20–25 cm storio sluoksnis, toliau fiksuotas iki 45–50 cm storio tamsiai pilkos durpės su mediena sluoksnis, giliau aptiktas 25–30 cm storio tamsiai pilkas sapropelis, kurio lygyje į tyrimų plotą jau pradėjo sunktis vanduo. Giliau sekė rusvo sapropelio sluoksnis, kuris ŠV ploto dalyje buvo iki 30 cm storio, tačiau reljefui žemėjant ŠR dalimi šių nuosėdų sluoksnis storėjo ir buvo iki 55–65 cm. Jame aptikta daug įvairių augalų šaknų liekanų, taip pat agaro riešutų kevalų, kurie surinkti laboratoriniams tyrimams. ŠV ir PR ploto dalyse po rusvo sapropelio sluoksniu aptiktas iki 10–15 cm storio sapropelingas sluoksnelis su mineralais ir rieduliukais, kuriame koncentravosi archeologiniai radiniai. Šis sluoksnis ŠR kryptimi tęsėsi maždaug 4 m per visą tyrimų plotą ir toliau jis jau nebefiksuotas. Archeologinių radinių šia kryptimi taip pat daugiau nefiksuota. Įžemyje fiksuotos karbonatinės ežerinės nuosėdos. Iš viso plote nuosėdos nuo žemės paviršiaus buvo nuo 1 m (sekliausioje dalyje) iki 1,75 m (giliausioje dalyje) storio. Perkasose 1A, 1, 2 ir iš dalies 3 fiksuoti nesuardyti archeologiniai sluoksniai, susiformavę buvusio vandens baseino nuosėdose, todėl ši gyvenvietės zona moksliniu požiūriu itin perspektyvi tęsti tolesnius tyrimus. Tirtos perkastos 4–38 buvo šiuo metu ariamame lauke, todėl daug archeologinių radinių fiksuota žemės

paviršiuje. Deja, šiuose tyrimų plotuose nepavyko aptikti nesuardyto archeologinio sluoksnio, visi sluoksniai stipriai pažeisti ilgametės ūkinės veiklos. Visose perkasose fiksuoti panašūs sluoksniai, daugiausia skiriasi tik jų storiai. Visose perkasose armuo sudarė iki 15–30 cm, kai kuriose perkasose (pvz., 10 ir 15) po armeniu fiksuotas iki 12–18 cm storio gelsvo smėlio sluoksnis, kuris sijotas, tačiau jame archeologinių radinių neaptikta. Perkasų 34–36 ŠV dalyse po armeniu aptiktas iki 20–25 cm storio tamsiai pilkas humusingas sluoksnis, kuriame pastebėta daugiau archeologinių radinių. Įžemis perkasose 4–38 fiksuotas įvairus: balkšvas smėlis su limonitu, bet dažniausiai pasitaikė rausvas priemolis ar molis.

Tyrimų metu fiksuoti 4 objektai, t. y. įžemyje išsiskiriančios tamsesnio atspalvio dėmės. Deja, tik du iš jų laikytini archeologiniais, nes perkasose 13 ir 31 aptiktų tamsiai pilkos spalvos dėmių pjūviai (objektai 1 ir 4) parodė, kad jos laikytinos šių laikų dariniais. Archeologiniai objektai aptikti perkasoje 17. Objektas 2 ovalios formos, 205x95 cm dydžio, su tamsiai pilkos žemės užpildu. Jo pjūvyje aptikta titnago nuoskalų, vienas mikrorėžtukas ir skaldytinis, kita jo pjūvio dalis paimta archeobotaniniams tyrimams. Šiame objekte rastų medžio angliukų pagrindu gautos dvi AMS ¹⁴C datos, patenkančios į 1625–919 m. pr. Kr. laikotarpį.

Objektas 3 amorfiškos formos, 1,7x1,14 m dydžio, su tamsesnio atspalvio smėlio užpildu. Jo paviršiuje aptiktos kelios titnago nuoskalos, pačiame dugne rastas molingas tamsiai pilkas sluoksnis, kuriame datuoti rasti medžio angliukai patenka į 11381–11156 m. pr. Kr. laikotarpį, tačiau jokių archeologinių radinių su šia data susieti negalima. Juolab archeobotaniniai sluoksnio tyrimai parodė (D. Kisielienės tyrimų rezultatai), kad šioje vietoje vėlyvuju ledynmečiu buvo smarkiai pakilęs vandens lygis.

3 pav. Titnago dirbiniai, aptikti Vilūnų senovės gyvenvietės IV R dalyje: 1–5 – lancetai; 6–9 – ašmenėliai; 10 – antgalis; 11, 12 – įklotiniai antgaliai; 13 – režtukas. T. Rimkaus nuotr.

Fig. 3. Flint tool found in the eastern part of the Vilūnai settlement IV: 1–5 – lanceolates; 6–9 – inserts; 10 – arrowhead; 11–12 – tanged points; 13 – dihedral burin.

4 pav. Keraminio puodo su organikos priemaišomis molio masėje pakraštėlis. T. Rimkaus nuotr.

Fig. 4. Rim of the pottery vessel with the admixture of organics in the clay mass.

Detaliųjų tyrimų metu Vilūnų senovės gyvenvietės IV R dalyje surasti 2849 (su paimtais medžio angliukų, lazdyno ir agaro riešutų mėginiais) radiniai. Didžiąją jų dalį sudarė titnago nuoskalos ir dirbiniai, kitų uolienu nuoskalos ir dirbiniai, keramika, gyvūnų kaulai, lazdyno ir agaro riešutai, mediena. Taip pat,

įskaitant jau minėtas datas iš objektų 2 ir 3, iš viso yra 10 AMS ^{14}C datų, apimančių platų chronologinį laikotarpį nuo finalinio paleolito iki ankstyvojo metalų laikotarpio. Tyrimų metu ypač išsiskyrė ežerinių nuosėdų sluoksniai ir ten rasti archeologiniai radiniai. Perkasų 1A ir 1–3 ŠR ir PR dalyse (giliausiose perkasų dalyse) apatinėje sapropelio su mineralais ir rieduliais sluoksnyje rasta Svidrų kultūros technologijai būdinga titnago radinių koncentracija: nuoskalos, taisyklingos skeltės, dvigaliai skaldytiniai ir du antgaliai. Ši koncentracija viena laikė, tarp radinių neaptikta kitų laikotarpių radinių. Todėl dalis titnago skaldos jungiasi tarpusavyje (3 pav.).

Tose pačiose perkasose, tik jų Š ir ŠV dalyse aptikta vėlesniu laikotarpiu datuojamos medžiagos. Tai medžiotojų – žvejų – rankiotųjų keramika su augalinėmis priemaišomis molio masėje (4 pav.), taip pat čia rasta bebros, tauriojo elnio, stirnos, šerno ir vandens paukščių kaulų (rūšinę sudėtį nustatė G. Piličiauskienė) bei kelios titnago nuoskalos. Ariamoje gyvenvietės dalyje aptikta daug archeologinės medžiagos (antgalių, mikrolitų, skaldytinių gremžtukų ir kt.). Ji labai maišyta ir pagal tipologinius bruo-

žus datuojama finaliniu paleolitu – neolitu. Perkasoje 17 įžemyje aptikti du natūralūs gintaro žaliavos gabaliukai. Rasti lipdytos keramikos fragmentai ir geležies šlakas galbūt rodytų šios gyvenvietės egzistavimą vėlesniu laikotarpiu, I–II tūkst. pradžia po Kr. Archeologiniai radiniai perduoti į LNM.

Vilūnai settlement IV

In 2020 large-scale archaeological excavations in frame of GIPL project were carried out at the Vilūnai settlement IV (Kaišiadorys district), in its eastern part, which falls within the section of the international gas pipeline connection between Poland and Lithuania (GIPL). The settlement is located on the hill and surrounded by wetlands, that most likely was the western part of the Kalviai Lake (Fig. 1). During the investigations, a total area of 2168 m² was excavated. The research concluded that the majority of the settlement is destroyed by an intense ploughing and only archaeological layers at the wetland part are still intact. The wetland part contained former lake deposits with various thickness of peat and gyttja (Fig. 2). At the bottom of the trenches no. 1A–3, mostly in their NE and SE parts, Final Palaeolithic lithic concentration was found, whereas ploughing field contained numerous lithics dated to Final Palaeolithic – Neolithic (Fig. 3). However, in the NW and N parts of the trenches no. 1–A–3, Neolithic finds, pottery, small flint flakes and animal bone fragments, were found (Fig. 4). A total of 2849 archaeological finds were found, consisting of flint flakes, blades and their fragments, scrapers, burins, single and opposite platform cores, microliths, triangular arrowheads, flint, and stone axes. Rims and wall fragments of hunter-gatherer-fishers pottery were obtained as well.

Tomas Rimkus, Juras Rutavičius,
Rokas Kraniauskas

Vilūnų senovės gyvenvietė V

2020 m. balandžio ir liepos–rugpjūčio mėn. KU BRIAI vykdė žvalgomuosius ir detaliuosius tyrimus Vilūnų senovės gyvenvietės V teritorijoje (Kaišiadorių r. sav., Kruonio sen.), LLDJ statybos vietoje, tarp piketų 669+45 ir 670+40 (1 pav.). Gyvenvietė lokalizuota 2020 m. atliekant šioje vietoje žvalgomuosius tyrimus, po

1 pav. Archeologinių tyrimų situacijos planas Vilūnų senovės gyvenvietėje V: 1 – dujotiekio ašis; 2 – preliminarios gyvenvietės ribos; 3 – žvalgomųjų tyrimų metu tirtų šurfių ir perkasų vietos; 4 – iširtos detaliųjų tyrimų perkamos. R. Kraniausko brėž.

Fig. 1. Situation plan of Vilūnai ancient settlement V investigations: 1 – axis of the gas pipeline; 2 – preliminary area of the settlement; 3 – test pits and areas investigated during the archaeological survey; 4 – investigated areas during the detail archaeological excavations.